

РУХАНИ
ЖАҒЫРУ

Егемен Қазақстан
ЦЕЛИ ОБЛАСТІ АСТАН-БИТІК
УТ ШТЕСЯ ВЛО ПРЕДРАЗВІТІЯ НАШЕГО МИРА

MMS
MOBILE MEDIA SCHOOL

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігіне
және Адам құқығы күніне арналған
«Жаңғыру 3.0 – Тұрақты даму мақсаттары аясында
SMART-ЖУРНАЛИСТИКА» атты
VI республикалық мобильдік медиа мектебінің

ӘДІСТЕМЕЛІК ЖИНАҒЫ

Қазақстан, Астана қаласы
2017 жылы 14-15 желтоқсан

МЕТОДИЧЕСКИЙ СБОРНИК

VI республиканской мобильной медиашколы
«Модернизация 3.0 – Smart-журналистика
в целях устойчивого развития», посвященной
Дню Независимости Казахстана
и Дню прав человека

Казахстан, г. Астана
14-15 декабря 2017 года

Рушанова Н.,

Баспасөз және электронды БАҚ кафедрасының аға оқытушысы

ШЕТЕЛДІК СЕРИАЛДАРДЫҢ БАЛА ПСИХОЛОГИЯСЫНА ӘСЕРІ

Бүгінде теледидар әрбір үйдің айнымас досына айналған. Оны еңбектеген баладан, еңкейген қарияға дейін көреді. Осы көк жәшікке қарап, балалар бой түзеп, үлкендер ой түзейді. Ол әрбір отбасы мүшелерін тәрбиелейді.

Естеріңізге сала кететін болсақ, тәуелсіздік алып, етек-жеңімізді жиған сонау тоқсаныншы жылдардың басында қазақ көрермендері тек Бразилия мен Мексика елдерінің телехикаяларын көріп бастаған болатын. «Күн болған Изаураның» көшін «Қарапайым Мәрия», «Жабайы Роза», «Санта Барбара» т.б. сериалдар түзеді. Ауылдың кемпір-шалын көк жәшікке телміртіп, бар ой-санасын жаулап, жүрегін баурағаны көпке мәлім. Қорадағы қойын ұрыларға бергізіп, киноның қызығынан шыға алмаған қазақ көрермені бертін келе америкалықтардың «Даллас» телехикаясымен біраз ауырды.

Одан бері жиырма жыл өтсе дағы, әлі де өзге елдің қаңсығы бізге таңсық болудан қалған емес. Өзгешелігі бүгінде экранды түрік пен кәрістің одан қала берді үндінің кинолары басып алды. Үнділер бесіктегі баланы ерте үйлендіруге тәрбиелесе, түріктер қолына қару ұстағанды үйретуде. Ол ол ма, біреудің отбасын бұзып, бақыт үшін әділетсіздікпен жауыздық арқылы жол тауып жатқан кино кейіпкерлерін көргенде, бала емес, өзіміздің жүрегіміз қарайып, «жеккөрушілік» иммунитетіміз қалыптасып жатады. Ал оның жанында көрген-білгенін қағып алып, құмға құйған судай сіңіріп алатын бүлдіршіндерге не дейсің? Әлі де оң мен солды, ақ пен қараны танып үлгермеген сәбилердің санасын бұл сериалдар улайды. Бала психологиясына кері әсерін тигізіп, өтірік айтуға, ұрлық жасауға, уәдеден тайып, сертті бұзуға дейін әкеліп, досты сатып, өзгені өз жолында құрбандық етуге итермелейді.

Әлі есімде, осыдан бес-алты жыл бұрын ауыл мектептерінде оқитын оқушылардың көпшілігі кәрістің «Жігіт сарбаздары» сериалының жұлдыздарына еліктеп кеткен еді. Әсіресе, ер балалар жағы сериалдың басты кейіпкері болған актер, Ли Мин Хо сынды шаш үлгісін қойып, стильдерін өзгертіп кетті. Ол еліктеушілік әлі күнге дейін жалғасуда. Шаштарын қызылды-жасылды етіп бояп, қысқа балақты тар шалбар киіп, көздеріне жасанды көзілдірік киюді әдетке айналдырған. Ат жалын тартып мінген Қажымұқандай қарулы жігіттеріміз бүгінде қыз сияқты майысып, нәзіктеніп барады. Айналып келгенде осының бәрі кәріс сериалдарының бала психологиясына кері әсері.

Құнарлы топырақтан нәр алып, үнемі суғарылып тұратын шыбық қана көктеп, жемісін береді. Жас шыбықтың ерте солып, құрайға айналуына жол берілмесе дейміз...

«Қазіргі таңда қазақ телеарналарын жаулаған үнді және түрік, кәріс сериалдарының тәрбиелік құны жоқ. Олар бізге ешқашан тәрбиелік құны бар өнім бермейді. Одан кейін олар біздің менталитетімізден мүлдем хабарсыз. Біздің арналар осы өнімдерді шетелден сатып алып жатыр. Себебі, халыққа ұсынатын қазақ кинолары жоқ. Шетел ұқсап біздің отандық режиссерлар сапалы сериалдар түсіре алмайды. Менің өз басым үнді сериалдарын мүлдем көрмеймін. Кезінде түрік сериалдарын көргенмін. Олардың мән-мағынасы үнді, орыс сериалдарына карағанда жақсы», - деді «Болашақ» республикалық қозғалысының жетекшісі, «Жастар үні» қоғамдық бірлестігінің басшысы, саясаткер Дәурен Бабамұратов /1/.

«Қазір мына көрсетіліп жүрген «Келін», «Уәде беремін» деген көп сериалды фильмдер балалардың сана сезімін улауда. Балаларымыз Аллаға емес, қолындағы қуыршағына табынып жүр. Бұған бір шектеу қою керек. Қазақтың тарихын емес кәрістің тарихын балалар жатқа біледі. «Қазақстан» телеарнасынан көрсетілген «Ханзада Жумонды» өз аталарындай жақын тартады. Қазақстанда тарихымыздан сыр шертетін телехикаялар неге түсірілмейді», - деді Алматы қаласының тұрғыны Мұрат Оразалиев. /1/

Осыдан біраз жыл бұрын Мұхтар Абрарұлы Құл-Мұхаммед мәдениет және ақпарат министрі болып тұрған кезінде «Корей және түрік телесериалдарын сатып алуға тыйым салған болатын. Алайда министрдің бұл сөзін ешкім қаперіне алмады. Бала тәрбиесінде шаруасы жоқ телеарна басшылары рейтинг көтеру үшін, бар қаржысын беріп, сатып алуда.

Тағы бір ескеретін жайт, осы көрсетіліп жатқан сериалдардағы тіл мәселесі қатты аландатады. Себебі, қазір біз күннен-күнге дамып, әрбір сәтіміздің құбылысқа түсіп жатқан жаһандану дәуірінде өмір сүріп жатырмыз. Біздің ұлттық мәдениетіміз, төл тіліміз БАҚ арқылы көрініс тауып, сол арқылы қалыптасуда. Ал ол телеарналардың қазақ тілінде сөйлеуі, онда да сауатты, сапалы сөйлеуі өте маңызды. Мәселен, осы күндері шала аударылған шетел сериалдары телеарналарды жаулап алды. Қолы қалт ете қалғанда үйдегілер теледидар алдына жүгіріп келіп, әлгі фильмдерді жан таласа көреді. Оларға сериалдың дұрыс, әрі сапалы аударылғаны емес, ондағы өзге ел кейіпкерлерінің іс-

кимыл әрекеттері, күнделікті өмір дағдылары қызық. Сол сериалдарды сырттай бақылап отырып, кәдімгідей қабағыңды кірбің шалады. Біріншіден, тура аударылғандығы, екіншіден, ондағы аудармашылардың тілді терең меңгермегендігі, үшіншіден, ондағы дубляж жасайтын әртістердің шала сауаттылығы. Сондықтан да, мұндай сапасыз сериалдардың орнына өзіміздің қазақ тілді телетоптамаларды көптеп көрсете әлдеқайда пайдалы болар ма еді деген ойға кетесің.

Алайда «Құрғақ қасық ауыз жыртар» демекші, шүкір, бүгінде қазақ киноиндустриясы күннен күнге дамып, киногерлер қазақ көрермендерін өзіміздің төл туындыларымызбен қуантып жатыр. «Ұлжан», «Парыз», «Жаным», «Қара шаңырақ», «Базарбаевтар отбасы», «Сырғалым», «Ағайындылар», «Асыл арман», «Айман-Шолпан» сынды телехикаялар халықтың ыстық ықыласына бөленіп, көрерменнің жүрегінен орын тапты. Бұл телетоптамаларда қазақы иіс, қазақы тәрбие, қазақы менталитет басым. Түсініксіз шетелдің дағдысынан, түсінікті тілі мен салты бар қазақ тіліндегі телетоптамалар саны көбейсе деген тілегіміз бар. Бұдан қазіргі ұрпақ қазақы тәрбиені бойына сіңіріп, болашақта ұлтжанды, елінің еңсесін биіктетер, зерделі азамат болып өсер еді.

«Ана сүті - бойынды өсіреді, ана тілі – ойынды өсіреді», деп дана халқымыз айтқандай, тіл – құрал. Ол ойды жеткізудің құралы. Тіл дамуы үшін алдымен ой дамуы керек. Ойды заманаға лайық дамытудың шарты – ақпарат көзі. Ақпарат қай тілде берілсе, ой сол тілде дамиды. Демек, қазақ тілі ақпарат көзі, ғылым-білім көзі, дүниетаным көзі болғанда ғана бағы жанады /2/.

«Заманына қарай күлкісі, тауына қарай түлкісі». Заман ағымындағы адам ретінде сол өлшемге лайық маман ретінде өзімізді еркін сезінетіндей ақпаратты қазақ тілінде алу мүмкіндігі болуы керек. Өйткені, қазіргі заман – ақпарат заманы. Егер біздің қазақ тілінде алатын ақпаратымыз – сол дүниені толық танытып, білуге жарамаса, не жеткіліксіз болса, онда амал жоқ басқа тілде ақпарат іздей бастаймыз. Сондықтан, біздің жастарымыз ақпаратты өзге тілден іздеп, өзге елдің киносын көрмесін десек, қазақ тілді бағдарламалар мен телетоптамалардың санын көбейтуіміз керек.

Осыдан біраз жыл бұрын газеттерді ақтарып отырып, бір мақаланы көзім шалып қалды. Естеріңізде болса, ежелден Париж – әлем мәдениетінің астанасы. Бұл елде тілдердің араласып-құраласып жататындығы заңдылық. Алайда, француздар радио,

теледидардан өзге тілдерді, оның ішінде ағылшынша әндердің жиі берілуінен қауіптеніп, оған шектеу ретінде әндердің 80 пайызы француз тілінде берілсін деген шешім қабылдаған. Бұдан шығатын тұжырым, өзінің аумағы жағынан кішкентай екендігіне қарамастан, француздардың тіл мәселесіне, оның ішінде ұлт тәрбиесіне қатты алаңдап отырғандығына қарап қайран қаласың. Аумағы жағынан кішкентай әлемдегі үлкен ел қауіптеніп жатқанда, біздің еш алаңсыз жатқанымыз болмас...

Қызылқұмда «жантақ» деген көпжылдық өсімдік бар. Тамыры 50-60 сантиметр тереңдікте жатады. Биіктігі 40-100 сантиметрге дейін жетеді. Ыстыққа төзімді. Құмды дауылдар болса, орнынан тапжылмай жылжымайды. Ендеше, тамыры тереңде жатқан жантақ сияқты рухымыз берік, қаншама дауыл соқса да ана тілімізді, салт-дәстүрімізді қорғап, сақтап қалатын ел болайық!

Сілтемелер:

1. Шетелдік сериалдар бала тәрбиесіне кері әсер етуде // *Vaq.kz*, 2014 ж.
2. Бәйменов Ә. Мемлекеттік тіл: Азаматтық парыз, мемлекеттік міндет // *Жас Алаш*, 18 сәуір, 2002 ж.
3. Сүйінов Е. Тіл көгермей, ел көгермейді // *Дала мен қала*, 8 шілде, 2005 ж.